

Dinko Aračić

FRANJEVAČKI POGLED NA EKOLOŠKU PROBLEMATIKU

Martín Carbajo Núñez, *Schwester Mutter Erde. Franziskanische Wurzeln der Enzyklika Laudato Siž, ŠSestra majka zemlja. Franjevački korijeni enciklike Laudato si' Ć*, Verlag Be & Be, Heiligenkreuz, 2019., str. 292.

Enciklika *Laudato si'* koju je g. 2015. objavio papa Franjo izazvala je brojne komentare. Nakon početnih oduševljenih i katkad jednostranih prikaza pojavljuju se sustavnije pro-uke koje uglavnom idu u dva smjera. S jedne strane istražuju se teološki izvori enciklike, a s druge pak strane interdisciplinarno se produbljuju teme sadržane u tekstu poput cjelovite ekologije i zajedništva među stvorenjima.

Tom kontekstu pripada i studija koju je napisao Martín Carbajo Núñez, *Sestra majka zemlja. Franjevački korijeni enciklike Laudato si'*, a objavila izdavačka kuća Be & Be u Heiligenkreuz kraj Beča. Prijevod koji je pripremila Cistercinska zaklada sedmo je izdanje studije nakon što je objelodanjena na španjolskom izvorniku [*Raíces de la Laudato Si. Ecología franciscana*] i prevedena na portugalski [*Ecologia franciscana. Raízes da Encíclica Laudato Si' do Papa Francisco*], engleski [*Sister Mother Earth. Franciscan Roots of the Ludato Si'*], talijanski [*Sorella Madre Terra. Radici francescane della Lau-*

dato Si'] i poljski [*Siostra Matka Ziemia. Franciszkańskie korzienie Laudato Si'*]. Njemačko izdanje u tvrdom uvezu u boji sastoji se od predgovora, uvo- da, četiriju poglavlja, sažetka i opsežne bibliografije. Svojim djelom autor želi predstaviti franjevački pogled na integral- nu ekologiju, koji je nadahnuo encikliku *Laudato si'* (str. 25). Idejom bratskih odnosa među stvorenjima Carbajovo djelo iznosi prijedloge za rješavanje trenutačne krize ekosustava.

Prvo poglavlje (str. 31–84) otvara se analizom trenutačne ekološke krize koja je ujedno i antropološka kriza. Globalni ekonomski sustav koji promi- če isključivo materijalni razvoj i žrtvuje sve za učinkovitost i povećanje kapitala, uzrokovao je urušavanje društvene odgo- vornosti i pogoršanje ekosusta- va. Tehnokratska paradigma s kulturom otpada i jednostra- nom ekološkom etikom osiroma- šila je međuljudske odnose i ugušila opće dobro, zajedniš- tvo i nesebičnost. Nasuprot tehnokratskoj i antropocen- tričkoj ideologiji, Carbajova studija u svjetlu *Laudato si'*

argumentira temama kao što su integralna ekologija i etika, zajedništvo stvorenja i razvoj međuljudskih odnosa. Knjiga promiče produbljivanje etičkih i društvenih sastavnica ekologije, po čemu se Papina okružnica predstavlja ne samo kao ekološka nego i kao socijalna enciklika.

U *drugom poglavlju* (str. 85–146) autor predstavlja Franju Asiškoga kao brata svih stvorenja i uzora integralne ekologije. Franjo nije samo zanesenjак prirode, nego i Božji čovjek koji ljubi sva stvorenja, jer ljubi Boga. Franjina ekologija jest ekologija bratstva koja povezuje sva stvorenja u slozi kako bi se u bratskom nastojanju izgradila zajednička kuća, „sestra majka Zemlja“. Taj stav, koji se temelji na njegovu odnosu prema raspetom Kristu, a dolazi do izražaja u njegovoj *Pjesmi brata Sunca* (str. 102), u oprečnosti je s gospodarenjem i iskorištavanjem prirode koju provodi tehnokratska ideologija dajući prednost „imati“ pred „biti“. Polazeći od Franjinih spisa, autor uprizoruje model zajedništva među stvorenjima, daleko od vladavine i gospodarenja, utemeljen na bratstvu i malenosti, na brizi za okoliš i međusobnoj povezanosti. Svaako je stvorenje za Franju jedna velika obitelj, mjesto susreta u kojem su ljudi pozvani poma-

gati jedni drugima. Ono je za njega povezanost i povjerenje, jer sve stvoreno plod je ljubavi jedinog Stvoritelja. Stvorenja nisu samo predmeti koji se upotrebljavaju, nego jedinstvena i samostojna bića, koja imaju svoju vrijednost, zajedničko podrijetlo i cilj. Franjo poziva na ponovnu uspostavu bratskih veza, jer ako te veze nedostaju, cijeli će ekosustav upasti u krizu. Zato je i ekološka kriza ljudska i religiozna kriza, pri čemu su oslabljene četiri temeljne vrste odnosa: prema Bogu, prema sebi, prema drugima i prema prirodi (str. 145).

Treće poglavlje (str. 147–202) posvećeno je filozofskom i teološkom promišljanju franjevačke tradicije, koja je poznata po svom voluntarizmu, tj. primatu volje nad razumom. Ovdje se studija uglavnom poziva na autore Bonaventuru iz mjesta Bagnoregio i Ivana Duns Skota te promatra stvorenje kao djelo Boga koji ljubi i sva stvorenja kao njegovu sliku i priliku. Od ljudi se zahtijeva da se bratski odnose prema stvorenju. Na temelju četiriju načela: slobode, besplatnosti, bratstva i zajedničkog dobra, franjevačka tradicija predstavlja solidnu bazu za ekološku etiku.

Načelo slobode kao ishodište i odredište svega što postoji vodi prema prevladavanju krute logike aktualne tehnokratske ideologije s ciljem da

se omogućiti skladan život u zajedničkoj kući, sestri majci Zemlji. Čovjek je stvoren za slobodu, za slobodu tijela i duha. Franjevačka tradicija pruža solidnu bazu za integralnu ekologiju, jer drži da je stvorenje plod slobode koja ljubi i mjesto bratskog susreta (str. 170).

Prema *načelu besplatnosti* svako je stvorenje potpuni Božji dar. Stoga ljudima nije dopušteno da se prema prirodi odnose po osobnom nahođenju i da njome svojevoljno gospodare i utilitaristički je iskorištavaju. Franjevačka predaja promatra stvorenje u optici lijepoga i dobrog, a dobro i lijepo za nju su izraz besplatnosti. Umjesto ravnodušnosti ta tradicija daje prednost bratskoj bliskosti, umjesto utilitarističke zloporabe brigu za zajedničku kuću. Budući da je, prema njoj, čovjek relacijski usmjeren, osoba je važnija od posjeda, a ljubav i divljenje važniji su od znanja i gospodarenja (str. 178).

Prema *načelu bratstva* svi su ljudi i sva stvorenja braća i sestre. To je jedna od temeljnih karakteristika franjevačke predaje koja se zalaže za prevladavanje pretjerana antropocentrizma modernog vremena koji otuđuje čovjeka od ostalih stvorenja i dovodi ga u sukob s njima. Čovjek se može razvijati u zajednici s drugima, stoga je odnos s drugima i s priro-

dom od velike važnosti. Za franjevačke mislioce na prvome je mjestu pojedinac u svojoj jedinstvenosti i dostojanstvu. Oni izbjegavaju individualizam i ističu individualnost, kao i dijaloško usmjerenje čovjeka i njegovo otvaranje prema drugima i prema stvorenju (str. 189).

Načelo zajedničkog dobra temelji se na činjenici da je sve milost i dar i da su svi ljudi pozvani brinuti se o zajedničkoj kući, sestri majci Zemlji. Trenutačna ekološka kriza očitovale je potrebu za proširivanjem pojma općega dobra kako bi se obuhvatilo cijelo stvorenje (str. 193). Čovjek i priroda međusobno su tijesno povezani. Kao knjiga otkrivenja i dom susreta priroda je odraz Božje dobrote i ljubavi prema čovjeku. Čovjek uništava samoga sebe kada zlopotrebljava stvorenje. Prema franjevačkoj optici, da bi zalaganje za opće dobro velike kozmičke obitelji postiglo uspjeh, potrebno je oproštenje i pomirenje, dijalog i susret.

U svjetlu enciklike, četvrto poglavlje (str. 203–258) pruža praktične prijedloge za etičko i antropološko suočavanje s ekološkom i socijalnom krizom. Nije riječ o ponudi tehničkih rješenja, nego o praktičnim stvarima koje utječu na svagdanji život, kao što je odgovorna upotreba energije i vode, preradba otpadnih proizvoda, izbjegavanje plastičnog otpa-

da, upotreba javnih prijevoznih sredstava itd. Budući da je svako stvorenje međusobno povezano, potrebna je integralna ekologija koja nastoji naći cjelovita rješenja. Poremećena ravnoteža okoliša ovisi i o poremećenoj društvenoj ravnoteži (str. 205).

Stvorenje je blagoslov i Božji dar, koji je povjeren ljudskoj slobodi. Čovjek je pozvan da sudjeluje u dovršavanju djela stvaranja i da zaštićuje red u svemiru. Očuvanje stvorenoga jest očuvanje ljudskog bića, uništavanje stvorenoga uvijek je povezano s uništavanjem čovjeka i njegove etike (str. 215). Iskustvo besplatnosti i ljepote čini čovjeka otvorenim za bratsko i ljubavno zajedništvo te prevladava svaki pokušaj vladanja i zlostavljanja.

Nasuprot sebičnosti i globalnoj ravnodušnosti Carbajova studija inzistira na suosjećanju i solidarnosti. Integralna ekologija ne može se odvojiti od pravde (str. 221). Na području zaštite okoliša sadašnja generacija dužna je biti solidarna prema budućim naraštajima. Autor pledira za razvijanje etike skrbi i zauzetosti za sva stvorenja. Svjesnost ekološkog problema mora voditi učinkovitim sudjelovanju u traženju rješenja bez odvajanja prirodne ekologije od ljudske ekologije (str. 227). Svojim jednostavnim načinom živo-

ta ekološki svjesna društvena zajednica treba poticati na ekološku i etičku odgovornost. Franjevački stil života zauzima tu primjernu ulogu.

Prema autoru ekologija treba objediniti sve vidove ljudskoga djelovanja: okolišni, kulturni, socijalni, etički, ekonomski, politički, antropološki i duhovni (str. 232). Čovjek živi u kozmičkoj obitelji, dio je prirode, u nju uključen i skladno integriran u okoliš. Osjećaj biti dijelom velike obitelji dovodi do razvijanja prijateljskih odnosa, koji iziskuju zauzimanje dijaloškog stava pri zajedničkom prevladavanju tehnokratske paradigme. Potrebno je promicati dijalog na crkvenome, ekumenskom, međuvjerskom i kulturnom području kako bi se ponudilo etička načela s obzirom na ekologiju koju bi svi mogli usvojiti.

Među važnim elementima franjevačke ekologije, koji su, prema autoru, sadržani u *Laudato si'*, mogli bismo spomenuti: jedincatost, dostojanstvo i sakralnost stvorenja, svemir kao zajednički dom, cjelovitu i kreativnu ontologiju, kristocentrizam, slobodu u zajedništvu, dijalog kao franjevački DNK (ili DNA), zamjetljivost milosrdnosti, grijeh kao prekid sklada, ekološko obraćanje, osjećaj suodgovornosti, bratstvo i blagost te na kraju duh Asiza.

Carbajovo djelo nudi cjelovit pogled na ekologiju i zagarovara vrednovanje potencijala franjevačke tradicije kao temelja za ekološku etiku koja se može živjeti u ljudskim i moralnim okvirima. Autor omogućuje čitatelju da osjeti što danas prouzrokuje ekološku krizu, a to je pojačani nedostatak suosjećanja, odgovornosti i duha zajedništva.

Riječ je o znanstvenoj studiji koja je napisana prema stručnim pravilima, a sadržava mnoštvo citata i bilježaka te veoma obilnu bibliografiju (str. 263–292). Napisana je objektivno, informativno i formativno te na jasan i zanimljiv način pozornom čitatelju predstavlja franjevački pogled na ekološku problematiku. Autor pokazuje sveobuhvatno znanje o temi koju obrađuje i veoma je jasno predstavlja. Postavljene teze obrađuje profesionalno i potkrjepljuje vrijednim izvorima, bogatom literaturom i velikim brojem stručnih mišljenja. Knjiga obiluje biblijskim citatima, tekstovima crkvenog učiteljstva i socijalnog nauka Crkve kao teološkim i kulturnim sadržajima.

Moralni teolog i komunikolog, profesor moralke, etike i komunikologije na trima papinskim učilištima u Rimu, franjevac Carbajo čitav ekološki problem promatra pod etičkim i moralnim vidom. Autor brojnih knjiga na području fra-

njevačke znanstvene tradicije i socijalne etike slijedi crkveni socijalni nauk, a oštroj kritici podlaže aktualnu tehno-kratsku paradigmu, tehnološku specijalizaciju, utilitaristički mentalitet globalnoga ekonomskog sustava i ideologiju pretjerana antropocentrizma. Pritom pak izbjegava traženje mogućih konvergencija i inicijativa koje bi bile usmjerene na dijalog s obzirom na goruću ekološku krizu. Otvorenost i dijalog nužni su za izgradnju zajedničkih stavova, uspostavljanje veza i za podršku politike dijaloga koja je usmjerena prema pronalaženju mogućih rješenja ekoloških problema. Ta činjenica pak ne umanjuje visoku vrijednost djela i vrijedne perspektive koje predstavlja ovaj istraživački rad.

Iako bez imena prevoditelja i naznake izvornog izdanja, austrijski cisterciti darovali su franjevačkoj obitelji i čitateljima njemačkoga govornog područja izvrstan prijevod. Svojim bratskim stavom prema stvorenju, iz Carbajove studije izranja Franjo Asiški kao divan primjer integralne ekologije. Slijedeći njegov primjer i kasniju franjevačku tradiciju, autor je u hvalevrijednom djelu razradio i uvjerljivo predstavio franjevački pogled na ekološku problematiku koja zaokuplja današnjeg čovjeka i čitavu ljudsku zajednicu.